

REMISSVAR

Botkyrka kommun
Socialförvaltningen
Stöd-och utvecklingsenheten

Dnr: SN/2021:00400

Datum: 2021-

Referens:
Viktor Petri Gornitzka, förvaltningsjurist
Lina Fröberg, verksamhetsutvecklare

Mottagare:
Socialdepartementet
Enheten för socialtjänst och funktionshinderspolitik,
Individ- och familjeomsorgsgruppen
s.remissvar@regeringskansliet.se
s.sof@regeringskansliet.se

Remissvar

Remissvar lämnas för författningsförslag i rapporten: Öppna insatser utan samtycke, dnr: S2019/04727.

Beslut

Socialnämnden godkänner remissvaret och beslutar att översända nedanstående yttrande till Socialdepartementet

Sammanfattning

Botkyrka kommun har tillsammans med andra remissinstanser blivit ombudda att inkomma med synpunkter avseende rapporten *Öppna insatser utan samtycke*, dnr: S2019/04727

Rapporten innehåller två förslag om utökade möjligheter till öppna insatser utan samtycke. Den första innebär en ändring av 3 kap 6 a § socialtjänstlagen (SoL) som skulle innebära att socialtjänsten får erbjuda öppna insatser till barn över 12 år även om vårdnadshavare inte samtycker så länge barnet själv samtycker. Denna möjlighet finns idag enbart för barn över 15 år och efter deras egen begäran.

Den andra förändringen innebär ett utvidgande av 22 § LVU (det så kallade ”mellantvånget”) som skulle medföra att socialtjänsten kan besluta om öppna insatser även utan samtycke från barn och vårdnadshavare även på grund av brister i hemmiljö eller föräldraförmåga. I dag kan bestämmelsen enbart tillämpas på grund av ett barns eget beteende. Förslaget innebär inte att föräldrar kan tvingas ta emot insatser utan det är fortsatt enbart öppna insatser riktade mot barnet som kan beslutas med stöd av 22 § LVU.

Socialnämnden ställer sig positiv till förslaget om möjligheter att erbjuda insatser med samtycke till barn över 12 år. Socialnämnden ställer sig även positiv till förslaget om utökad omfattning av 22 § LVU men vill särskilt påpeka att det finns en risk att användandet av de utökade befogenheterna kommer bli begränsat.

Ärendet

SÄNKT ÅLDERSGRÄNS FÖR ÖPPNA INSATSER ENLIGT SOL

Förslagets innehåll

Av nuvarande lydelse av 3 kap 6 a 2 st § SoL framgår att socialtjänsten får erbjuda öppna insatser till barn över 15 år även utan vårdnadshavarens samtycke, om det är lämpligt och barnet begär eller samtycker till det. Med öppna insatser avses ofta stödsamtal eller behandling. Av 3 kap 6 b § SoL framgår att även kontaktperson kan erbjudas utan vårdnadshavarens samtycke men att barnets samtycke krävs för att insatsen beviljas.

Utredningens förslag i denna del är att ett nytt stycke ska införas i 3 kap 6 a och 3 kap 6 b §§ SoL där det framkommer att även barn som fyllt 12 år kan erbjudas öppna insatser samt kontaktperson utan vårdnadshavarens samtycke, om det är lämpligt och barnet samtycker till det. Barn över 12 år men under 15 år kommer inte ha en självständig möjlighet att begära eller ansöka om insatser och förslaget medför uttryckligen inte en sänkning av ålder för processbehörighet.

Socialnämndens uppfattning

Socialnämnden är positiva till utvidgningen av bestämmelsen i 3 kap 6 a och 6 b §§ SOL. Förslaget ökar socialnämndens möjligheter att ge stöd till barn och stärker barnperspektivet i socialtjänstlagen, särskilt tanken om barn som individer och rättighetsbärare. Förslaget cementerar också grundprinciperna i barnkonventionen och då särskilt principen om barns rätt att säga sin mening, att få den respekterad och bli hörd i frågor som gäller de samt att uttrycka egna åsikter. Förslaget väcker vissa frågor om tillämpning som dock inte ändrar bedömningen om att förslaget i sig är positivt.

Socialnämnden uppskattar att Socialstyrelsen i sin utredning tydliggjort att förslaget inte medför att åldern för processbehörighet sänks från 15 till 12 år. Det är även positivt att det i förslaget till författning framkommer att besluten inte görs på barnets begäran på samma sätt som för barn över 15 år.

Medan ett barn mellan 12-15 år med stöd av denna bestämmelse inte har rätt att ansöka om insatser ska socialtjänsten ändå enligt bestämmelser om barns rätt enligt SoL och barnkonventionen ta ett uttryckt önskemål från ett barn på allvar.

I praktiken kommer detta leda till att även om ett barn mellan 12-15 inte har processbehörighet i formell mening så kommer socialtjänsten ändå i många fall behöva inleda en utredning och pröva behovet av insatsen i de fall barnet uttrycker ett önskemål om stödinsatser. Det behöver här vara tydligt under vilka förutsättningar som socialtjänsten *inte* ska agera i enlighet med barnets vilja om denne uttryckt ett starkt önskemål om insatser. Utredningsförfarandet och behovet av upprepade samtal med barnet, blir i dessa fall av stor vikt i socialtjänstens praktiska arbete.

Vidare kan ett tillämpningsproblem uppstå för de fall ett barn inte är helt konsekvent i sitt samtycke. Socialtjänsten kan inte fortsätta erbjuda insatserna om barnet inte samtycker till dem och bör säkerställa att det faktiskt är *barnets vilja* som styr att insatsen genomförs. Samtidigt är det naturligt att ett barn i tidiga tonåren kommer ha olika uppfattningar vid olika tidpunkter om sitt stödbehov, och socialtjänsten behöver därför ha klart för sig vad som gäller när dessa situationer uppstår. Ytterligare tillämpningsproblem för att syftet med regleringen ska uppnås, är att socialtjänsten behöver förutsättningar och arbetssätt för att arbeta med beteendeförändring då barnets motivation saknas eller är låg. Även i dessa fall behöver socialnämnden ha förutsättningar för arbetssätt som möjliggör upprepade och mer regelbundna samtal med barnet, för att inhämta och säkerställa barnets vilja.

I Socialstyrelsens utredning diskuteras huruvida formuleringen skulle vara åldersbestämd eller om möjligheten anpassas efter ålder och mognad. I slutändan har en åldersgräns införts för att delvis förenkla tillämpningen av bestämmelsen. Socialnämnden anser dock att det i bedömningen om huruvida insatsen är lämplig även måste göras en bedömning om barnets samtycke utifrån dess ålder *och mognad* är tillräckligt för att det ska vara lämpligt med insatser eller inte. Likaså här som ovan, förutsätter en sådan bedömning förutsättningar och möjligheter för socialnämnden att arbeta mer nära, tätt och välformat med barnet.

Socialnämnden delar uppfattningen som Socialstyrelsen redogjort för om att barnets rättigheter och möjlighet till insatser måste premieras framför vårdnadshavares bestämmanderätt. Nämnden anser dock att det är väldigt viktigt att vårdnadshavares inställning ändå kartläggs och att det i så stor mån som möjligt arbetas för att få vårdnadshavare att se behov av insatsen. Bedömningen om att erbjuda insatser till barn mellan 12-15 år utan vårdnadshavarens samtycke kan innebära en lojalitetskonflikt för barnet. Denna behöver tas i beaktande i bedömningen om vad som är barnets bästa. I vissa fall kan lojalitetskonflikten göra större skada för barnet än vad insatsen gör nytta för barnet. Det blir särskilt viktigt att socialtjänsten i dessa fall gör noggranna riskanalyser.

Socialnämnden har erfarenheter som indikerar att barnet utsätts för skadlig press och stress från vårdnadshavare i de fall där insatser har beviljats med samtycke enbart från en vårdnadshavare. Att socialnämnden arbetar emot

vårdnadshavares vilja kan i vissa fall behövas, men det kräver en särskild noggrannhet av socialnämnden att i dessa fall säkerställa att barnet inte far illa. Ett lyckat införande av förslaget kräver att respektive socialtjänst har förutsättningar och en beredskap av arbeta med denna nivå av noggrannhet.

UTVIDNING AV 22 § LVU

Förslagets innehåll

Den nuvarande formuleringen av 22 § LVU ger socialtjänsten en möjlighet att besluta om öppna insatser utan samtycke för barn och unga upp till 20 år. Bestämmelsen blir tillämplig om ett barn eller ungdom uppvisar ett beteende som riskerar bli så pass allvarligt att den unge kommer behöva omhändertas enligt 3 § LVU, dvs. ett beteende som innefattar missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller socialt nedbrytande beteende. Bestämmelsen kallas ofta för ”mellantvång” då det är en tvångsåtgärd men som inte innefattar placering utanför hemmet och som inte medför några konkreta följder om den enskilde inte följer beslutet. Bestämmelserna om mellantvång används inte i dagsläget i någon större omfattning och har identifierats både lokalt och av Socialstyrelsen som något som behöver tillämpas oftare för att förebygga allvarligare problem.

Förslaget såsom det är formulerat skulle medföra att 22 § utökas för att även kunna användas i situationer där ett barn är i behov av stöd men där problemet snarare går att hänföra till sådana s.k. miljöfall som omfattas av 2 § LVU – fysisk eller psykisk misshandel, brister i omsorgen, otillbörligt utnyttjande eller annat förhållande i hemmet. Förslaget innehåller dock inte ett tvång för vårdnadshavare att ta emot insatser, utan syftar enbart på att stödja barnet.

Det bör noteras att Socialstyrelsen inte rekommenderar ett utökande av mellantvånget på det sättet som beskrivits. Det framgår dock att det varit en del av uppdraget att föreslå lagändringen oavsett deras egen syn på förslagets lämplighet. Socialstyrelsen anser att de eventuella risker och intressekonflikter som barn riskerar att ställas för överväger de eventuella vinsterna med regleringen. I utredningen har även tidigare remissinstanser ifrågasatt om det är lämpligt att sätta in insatser mot ett barns vilja när det inte är barnets egna agerande som föranlett vårdbehovet.

Socialnämndens uppfattning

Socialnämnden står bakom lagförslaget om en utvidgning av 22 § LVU. Samtliga verktyg som socialtjänsten erbjuder för att kunna arbeta mer förebyggande är av värde. Samtidigt delar Socialnämnden delar av de reservationer som Socialstyrelsen uttrycker i sin utredning och anser att det finns risker att 22 § LVU även i fortsättningen kommer ha begränsad praktisk nytta.

Till att börja med anser Socialnämnden att utrymmet för tillämpning blir lågt om utvidgningen enbart innefattar grunderna för beslutet, särskilt om

det samtidigt beslutas om en sänkning av åldern för insatser utan vårdnadshavares samtycke i 3 kap 6 a och 6 b §§ SoL. Rent praktiskt finns det alltså därför enbart två möjliga nya tillämpningar av 22 § LVU i dess föreslagna lydelse – antingen för barn över 12 år där varken vårdnadshavare eller barnet samtycker, eller för barn under 12 år där vårdnadshavare inte samtycker. Risken är alltså att utvidgningen inte medför en ökad tillämpning av 22 § LVU.

Mot detta ska dock ställas att det kan finnas en vinst att kunna tillämpa 22 § LVU i fall där hemförhållanden är sådana att barnet inte vågar eller kan samtycka till insatsen. En tillämpning av 22 § LVU skulle därför kunna lyfta ansvaret från barnet och minska risken för repressalier från vårdnadshavare. Det finns även en potentiell fördel i ärenden där samtycke till öppna insatser där samtycke från vårdnadshavare är vacklande, men i och med den parallella förändringen i 3 kap 6 a och 6 b §§ SoL så kommer detta främst aktualiseras i ärenden för barn under 12 år.

Socialnämnden ifrågasätter också till viss del nyttan med att tillsätta insatser enligt 22 § LVU till ett barn under 12 år när behovet främst uppstått på grund av hemförhållandena. För att effektivt kunna arbeta förebyggande för så pass unga barn krävs det även en förändring i föräldraskapet.

En potentiell fördel med förändringen är dock att socialtjänsten ofta kommer i kontakt med barn i behov av vård men där omständigheterna inte ännu är tillräckligt allvarliga för att kunna hänföras till 3 eller nuvarande lydelse av 22 §§ LVU. Som utredningen poängterar är det sällan så enkelt att hänföra ett barns vårdbehov till enbart miljö eller eget beteende. Många gånger är det svårt att tydligt identifiera var vårdbehovet har sin härkomst, och här kan en utvidgning av 22 § LVU medföra en positiv förändring.

Samtidigt anser Socialnämnden att för att faktiskt kunna se en ökad tillämpning av 22 § även i fall som kopplas till hemmiljö hade det varit en fördel att insatser hade kunnat sättas in även gentemot vårdnadshavare. På samma sätt som i nuvarande tillämpningen hade det inte varit möjligt att besluta om några repressalier om ett sådant beslut inte efterföljts, men en oförmåga att följa beslutet hade kunnat vara ett argument för beslut om till exempel placering. I dagsläget syns även att föräldrar som tidigare varit negativt inställda till egna stödinsatser i vissa fall kan bli mer positiva och mottagliga efter en tids behandling, även om vården ställts upp som ett villkor för att ett barn ska kunna återvända hem efter placering enligt SoL eller LVU. Det kan alltså finnas en nytta även med påtvingad vård för vårdnadshavare.

Det måste dock poängteras att det i huvudregel är svårt att få till en varaktig förändring hos barn eller föräldrar med bristande motivation. För att det ska vara möjligt att faktiskt skapa förändring i ärenden med bristande motivation behöver socialtjänsten utveckla tydliga arbetssätt för detta. I dagsläget finns det överlag en begränsad praktisk erfarenhet av att arbeta

med barn och vuxna med bristande motivation. Förslaget kommer i slutändan vara tandlöst om det finns förutsättningar för behandlare att faktiskt bryta utvecklingen.

I utredningen uttrycks en oro från tidigare remissinstanser för att tillämpning av 22 § LVU kommer leda till att socialtjänster väljer att inte tillämpa 2 § LVU i fall där det annars skulle vara berättigat till förmån för insatser via 22 §. Oron som uttrycks är alltså att socialtjänsten inte kommer uppfylla sin skyldighet att agera när omständigheterna enligt 2 § LVU är uppfyllda. Socialnämnden anser dock att denna risk är begränsad och ser snarare att 22 § kommer användas i ärenden där utredning avslutats utan insats trots att det funnits en oro som dock ännu inte uppnått den allvarlighetsgrad som krävs för ett ingripande enligt 2 § LVU.

Socialnämnden vill även flagga för att det behöver tydliggöras hur ett brott mot 22 § påverkar bedömningen om behov av vård enligt 2 §. En sannolik utveckling är att föräldrar som inte samtycker till insatser kommer rent praktiskt hindra insatser till barnet enligt både 3 kap 6 a och 6 b §§ SoL och i synnerhet 22 § LVU. Frågan som aktualiseras är huruvida en vårdnadshavares agerande för att förhindra insatser i sig är exempelvis en brist i omsorgen som avses i 2 § LVU.

Sammanfattningsvis anser Socialnämnden att förslaget om utvidgning av 22 § inte i sig är negativt men att det finns många risker med en tillämpning och det kommer ställa stora krav på fingertoppskänsla i det enskilda ärendet för att se en lyckad tillämpning. För att ge förslaget ett större tillämpningsområde skulle förslaget kunna utvidgas till att även omfatta insatser till föräldrar, men även detta skulle behöva tillämpas med försiktighet.

Barnkonsekvensanalys

En bedömning av barnets bästa består av dels barnets vilja, dels vårdnadshavarens och andra närståendes uppfattning samt professionens uppfattning. I ärenden där det står klart att barnets vilja och professionellas uppfattning talar för en insats medan vårdnadshavaren står emot bör den tilltänkta insatsen i majoritet verka för barnets bästa. Dock kommer det innebära en lojalitetskonflikt för barnet vilken i sig talar emot barnets bästa. Socialnämndens bedömning är därmed att de föreslagna förändringarna enligt både SoL och LVU ställer höga krav på socialtjänstens fortsatta barnkonsekvensanalyser och bedömning om barnets bästa inför varje enskilt ärende och beslut. Eventuella konsekvenser för barn i dessa ärenden måste tas med i beaktande i socialtjänstens lämplighetsbedömning. Om insatser beviljas emot vårdnadshavarens vilja måste socialtjänsten fortsatt ha en ökad regelbundenhet i kontakten med barnet under uppföljningen av insatsen och kontinuerligt revidera barnkonsekvensanalysen och lämplighetsbedömningen utifrån barnets bästa.

Konsekvenserna för barnet enligt förslagen som berör SoL är positiva och ger utökat fokus på barn som rättighetsbärare och ökar barnets medinflytande. Förslagen ökar den tillförsäkran som gäller enligt barnkonventionen om barnets rätt att bilda och uttrycker egna åsikter i frågor som rör barnet. Förslagen ger också socialtjänsten utökade möjligheter att agera efter barnets bästa samt att i större utsträckning agera efter barnets egen vilja.

Förslagen enligt LVU kan medföra negativa konsekvenser för barnet där barnet mot sin egen vilja och på annans inrådan tvingas genomgå insatser som inte har föranletts av problematik som kan anföras barnet själv. Socialnämnden kan se att en sådan situation kan vara grogrund för ett barns eventuella framtida motsättning mot socialtjänstens verksamhet och kan försvåra barnets motivation till frivilligt stöd framöver. Detta verkar inte för barnets bästa. Samtidigt ser socialnämnden att utökandet av förslagen enligt LVU ger socialtjänsten ökade möjligheter för ytterligare insatser som stöd för barnet. Även i dessa fall blir både socialtjänstens barnkonsekvensanalyser och lämplighetsbedömningar i det enskilda fallet av stor betydelse. I de fall där både barn och vårdnadshavare motsätter sig en insats ska tas i beaktande att ett förändringsarbete kommer bli svårt då motsättningarna är stora och motivationen således låg. I dessa fall kan en insats, som ska verka som stöd för barnet, istället endast få negativa konsekvenser för barnet och för barnets bästa.

Ekonomiska konsekvenser

Socialnämnden anser att de ekonomiska konsekvenser som diskuteras i rapporten är riktiga. Den bedömning socialnämnden kan göra i dagsläget är att förslagen kan komma att medföra längre utredningstider samt fler nämndbeslut. Det innebär dels att det kan vara fler barn som blir aktuella i socialtjänstens verksamheter, dels att utredningsförfarandet i de enskilda ärendet behöver vara mer komplext – främst avseende lämplighetsbedömningar om vad som är för barnets bästa och även ett tätare uppföljningsarbete. Förslagen medför inga nya skyldigheter för socialtjänsten och därmed inga direkta kostnader - däremot kommer fler insatser leda till utökade kostnader, dock är öppna insatser inte särskilt kostsamma för verksamheten. Kan det i förlängningen leda till färre placeringar av barn så medför det istället en besparing för socialtjänsten. Förslagen i sin helhet utökar möjligheten till tidiga insatser vilket är av avgörande betydelse för barn och ungas fortsatta välmående och gynnsamma utveckling. Möjliggörandet av socialtjänstens mandat till tidiga insatser kan bedömas som en långsiktig besparing.

Botkyrka kommun

Socialdirektör

Stöd- och utvecklingschef

Expedieras till
Kommunledningsförvaltningen

§ 178 Remissvar - Socialstyrelsens rapport Öppna insatser utan samtycke

Beslut

Socialnämnden godkänner remissvaret och beslutar att översända yttrandet till Socialdepartementet.

Sammanfattning

Botkyrka kommun har tillsammans med andra remissinstanser blivit ombdda att inkomma med synpunkter avseende rapporten Öppna insatser utan samtycke, dnr: S2019/04727

Rapporten innehåller två förslag om utökade möjligheter till öppna insatser utan samtycke. Den första innebär en ändring av 3 kap 6 a § socialtjänstlagen (SoL) som skulle innebära att socialtjänsten får erbjuda öppna insatser till barn över 12 år även om vårdnadshavare inte samtycker så länge barnet själv samtycker. Denna möjlighet finns idag enbart för barn över 15 år och efter deras egen begäran.

Den andra förändringen innebär ett utvidgande av 22 § LVU (det så kallade ”mellantvånget”) som skulle medföra att socialtjänsten kan besluta om öppna insatser även utan samtycke från barn och vårdnadshavare även på grund av brister i hemmiljö eller föräldraförmåga. I dag kan bestämmelsen enbart tillämpas på grund av ett barns eget beteende. Förslaget innebär inte att föräldrar kan tvingas ta emot insatser utan det är fortsatt enbart öppna insatser riktade mot barnet som kan beslutas med stöd av 22 § LVU.

Socialnämnden ställer sig positiv till förslaget om möjligheter att erbjuda insatser med samtycke till barn över 12 år. Socialnämnden ställer sig även positiv till förslaget om utökad omfattning av 22 § LVU men vill särskilt påpeka att det finns en risk att användandet av de utökade befogenheterna kommer bli begränsat.